

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,
The Journal of Social Sciences Institute
Sayı/Issue:34 – Sayfa / Page:
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info
Geliş/Received: 10.01.2017 Kabul/Accepted:25.03.2017

***OTHELLO VE MEM Ū ZİN ESERLERİNDEKİ ŞER
KARAKTERLERİN KARŞILAŞTIRILMASI***

***COMPARING EVIL CHARACTERS IN OTHELLO AND MEM
Ū ZİN***

Yrd. Doç. Dr. Aydın GÖRMEZ

Yüzüncü Yıl Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı,
aydingormez@hotmail.com

Yüksek Lisans Öğrencisi H. Faruk GÜVEN

Yüzüncü Yıl Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Dili ve Edebiyatı.

Öz

Dinler tarihine bakıldığında gerek Musevilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet gibi tek tanrılı dinlerde gerekse Antik Yunan'da, Roma'da veya Hinduizm gibi çok tanrılı dinlerde "iyi"nin karşıtı olarak bilinen ve kaçınılması gereken bütün kötülükleri içinde barındıran "şer" olgusu edebiyatta çok işlenen evrensel bir konudur. Şer veya anti-kahraman olarak tanımlanan karakterlerin edebiyatta önemli bir yeri vardır çünkü kötülük olmazsa iyinin kıymetinin bilinmeyeceğine inanılır. Yani, temel zıtlıklar sistemi gereği yapısalcıların da iddia ettiği gibi, bu iki zıt kutup ayrılmaz bir bütün gibidir. Dünya edebiyatı Bayan Macbeth, Mephistopheles, Raskolnikov gibi ölümsüz kötü karakterlere tanık olur. 17. yüzyıl Amerika'sının Püriten edebiyatında çok sık görüldüğü gibi şerle ilişkili karakterlerin eser sonunda mutlak cezalandırılması gibi yazılmamış kuralların varlığı ayrıca dikkat çekicidir. Bu çalışmada William Shakespeare'in *Othello*ve Ahmed-i Hanî'nin *Mem ū Zîne* eserlerinde iki şer karakter olan Iago ve Beko'nun benzer ve farklı özellikleri karşılaştırmalı olarak ele alınması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Othello, Mem û Zin, Iago, Beko, şer karakterler, ikili zıtlıklar.

Abstract

Considering the history of religions, either in monotheistic religions like Judaism, Christianity and Islam or in such polytheistic religions as in Ancient Greece, Rome or Hinduism, the term ‘evil’ known to be the opposite of ‘good’, and which contains all wickedness that should be abstained is a universal subject discussed in literature as well. The characters, described as evil or anti-hero, have an important place in literature since it is believed that the value of goodness cannot be rendered without badness. That is, as structuralists claim in accordance with the system of binary oppositions, these two opposite poles seem to be inseparable. The world literature witnesses immortal evil characters like Lady Macbeth, Mephistopheles and Raskolnikov. As frequently seen in the 17th century American Puritan Literature, the existence of unwritten laws like the absolute punishment of the characters associated with evil at the end of the works is also striking. In this study, we aim to compare and contrast Iago and Beko who are deemed evil characters in William Shakespeare’s *Othello* and Ahmed-i Hanî’s *Mem and Zin* respectively.

Keywords: Othello, Mem and Zin, Iago, Beko, evil characters, binary oppositions.

Giriş

Bu çalışmada incelenecek şer karakterlere değinmeden önce “şer” kavramına kısaca değinmek çalışma açısından faydalı olacaktır. Bu kavram için çok faklı tanımlar yapılmıştır. Genel anlamıyla şer iyinin, güzelin karşıtıdır. İnsanoğlunun varlığından beri hep var olan şer tek bir millete, topluluğa veya ırka ait bir kavram değil, evrenseldir.

Semavi dinlere göre insanlık tarihi, Adem ile Havva ve ilk şer güç olarak kabul edilen şeytan ile başlar. İslam inancına göre Allah, Adem’i yarattıktan sonra tüm meleklerle Ademe secde etmelerini emreder fakat şeytan kendisinin daha üstün olarak yaratıldığını iddia ederek bunu reddeder ve cennetten kovulur. Bu aşamadan sonra şeytan işe koyulur ve insanoğlunun da cennetten kovulması için elinden geleni yapar. İlk iş olarak Adem ile Havva’yı kandırarak onların yasak meyveyi yemelerine neden olur ve böylece cennetten kovulmalarını sağlar. Dünyaya gönderilen Adem ve Havva, Habil ve Kabil adında iki erkek çocuk sahibi olurlar. Habil, “iyi insan” özelliklerini taşıırken Kabil bunun tam aksine davranır. Allah, Habil’in kendisine sunduğu hediyeleri kabul eder ancak Kabil’inkileri reddeder. Sunduğu hediyelerin kabul görmemesine tahammül edemeyen Kabil, Şeytan’a uyar ve kardeşi Habil’i öldürür. Bu

cinayetten sonra şer yaşamın her alanında varlığını daha güçlü göstermeye başlar. Bu kötülüklerin hepsi şeytanla özdeşleştirilir. Nitekim İngiliz yazar Christopher Marlowe (1564-1593) *Doctor Faustus* adlı eserinde başkahramanı Faustus'u ruhunu şeytana satmış olarak betimlerle Faustus ihtiraslarına yenildiği için sonsuza dek lanetlenir(237-245).

Aristoteles'ten Marks'a birçok filozof ikili zıtlıklar konusunu incelemiş ve bu konudaki farklı görüşlerini ortaya koymuşlardır. Evrendeki varlıkların zıtlıklardan oluştuğu konusunda neredeyse hepsi hemfikirdir. Pozitif negatifle, gündüz geceyle, beyaz siyahla veya ışık karanlıkla var olur. Bu kavramların varlıklarını devam ettirebilmeleri için zıtlıklarında var olması gerekir. Yani iyi, kötü oldukça vardır. Ahmed-i Hanîde *Mem û Zin*(1692) adlı eserinde zıtlıklara değinerek şöyle der*:

Şu toprak ve hava, su, ateş ve su unsurları
Şu gece-gündüz, gölge ve güneşlik zıtları
Şu ayrılık ve vuslat, şu sevinç ve kederler
Şu ölüm ve hayat, şu keyifler ve matemler...
Görmüyor musun ki bunlar birbirine zıttır
Hikmet nedir, neden bir birlerine karşıttır? (2010:258)

Tarih boyunca her toplumda görülen şer olgusunun edebiyatta da kendine yer edinmesi kaçınılmazdır. Bu bağlamda şer karakterlere iki örnek *Othello*(1603)ve*Mem û Zin*(1692) yapıtlarında görülür. Kibir, kıskançlık, ihanet, yalan, kin ve iki yüzlülükle ön plana çıkan Shakespeare'in Iago'su ile Hanî'nin Beko'su sinsi planları ile sadece başkalarına kötülük yapmakla kalmazlar kendi sonlarını da hazırlarlar. Buyazıda,adı geçen karakterler karşılaştırarak yetenekleri, sinsi ancak dâhice yaptıkları planları, ilginç benzerlikleri ve farklılıkları incelenecektir.

William Shakespeare ve Ahmed-î Hanî'ye kısa bir bakış:

İngiliz şair ve tiyatro yazarı William Shakespeare (1564-1616) İngiliz tarihinin yetiştirdiği en büyük oyun yazarı olarak kabul edilir. Eserlerinde işlediği konular evrensel olduğu için dramaları hemen hemen her ülkede sergilenir. *Romeo ve Juliet*, *Macbeth*, *Kral Lear*, *Hamlet*, *Othello*, *Julius Caesar*, *Antony* ve *Cleopatra* İngiliz

**Mem û Zin*'e yapılan atıflar Kadri Yıldırım'ın eser çevirisi ve yorumunu yaptığı *EhmediXanîMem û Zin: Çeviri ve Kavramsal Tahlil*(2010)'den alınmıştır.

Edebiyatı'na ölümsüz eserler bırakan Shakespeare'in önemli oyunlarından sadece birkaçıdır. Bu yazımızda ele alacağımız *Othello* dünya genelinde en çok sergilenen oyunları arasındadır. Ancak "Shakespeare *Othello*'nun olay örgüsünü esasen İtalyan roman yazarı ve felsefe hocası Giovannibatista Giraldi Cinthio'nun *Hecatommithi*, veya "Yüz Hikaye" adlı eserinden almıştır" (Bhattacharyya, 2006:78).

Ahmed-î Hanî'nin günümüze ulaşmış dört eseri bulunmaktadır. Bunlar; Diwan, *Çocukların İlkbaharı*, *İnanç Risalesi* ve en bilinen eseri bir aşk hikâyesini anlatan *Mem û Zin*'dir. Kürt edebiyatının ilk ve eşsiz eserlerinden biri sayılan *Mem û Zin*(1692), İngiliz oyun yazarı Shakespear'in ölümünden 34 yıl sonra doğan Ahmed-î Hanî (1650-1707) tarafından kaleme alınmıştır. Hanî'nin bu eseri Shakespeare'in *Othello*'su gibi daha önce mevcut olan bir eserden derlemedir. Ancak *Mem û Zin*, *Othello*'nun aksine bir efsanedir ve yazarın eseri kaleme almasından yüzlerce yıl önce bile bu efsane halk arasında bilinen bir aşk hikâyesidir. "EhmedîXanî *Mem û Zin*'den önce Kürt coğrafyasında tanınan ve anlatılagelen *Memê Alan* folklorik hikâyesini yeni baştan ele almış, ona kendi görüşlerini yansıtan yeni bir görünüm kazandırmış ve böylece onu dinsel, sosyal, siyasal ve ulusal görüşleri için kendi ifadesiyle bir 'bahane' yapmıştır"(Özer).

Yazar bu aşk hikâyesini kaleme almakla efsanenin unutulmasını önleyerek ölümsüzleştirmeyi başarır. Yaşadıkları dönemler temel alındığında, Shakespeare ile Hanî'nin aralarında yaklaşık bir asır olduğu görülmektedir. Ancak şer kavramı, evrensel bir kavram olduğu için ikisinin de eserlerinde kendine yer edinmiştir. *Othello*'dakiİago ve *Mem û Zin*'deki Beko karakterlerinin kıskançlıklarından ve yalancılıklarından dolayı, âşıkları ayırmak için kullandıkları yöntemler ve düşünce yapıları bir birine benzemektedir. Shakespeare *Othello*'suna mekân olarak Kıbrıs'ı seçmiştir. Hanîise*Mem û Zin*'i yazarken mekân olarak şu an Şırnak iline bağlı Cizre bölgesini seçmiştir. Shakespeare İngiliz Edebiyatı için ne kadar önem arz ediyorsa Hanî de Kürt Edebiyatı için aynı ölçüde önem arz etmektedir (Yaşın, 2012: 130).

***Othello*:**

William Shakespeare tarafından kaleme alınan *Othello*16. yüzyılda Venedik ve Kıbrıs'ta geçer. Başkahraman Othello Afrikalı zenci bir komutandır. Birçok zafere imza atan Othello, çok sevilmektedir. Othello her savaş dönüşünde soylu Brabantio'nun evine gider ve savaş maceralarını anlatır. Brabantio'nun dillere destan güzellikte Desdemona adında güzel bir kızı vardır. Desdemona da bu komutanın cesaretinden ve kendine olan güveninden etkilenir ve ona

âşik olur. Desdemona Othello'ya kaçar ve Brabantio bunu kabullenemez. Brabantio bir komutan olarak Othello'yu çok sever ancak onu bir damat olarak asla düşünemez çünkü ülkenin en soylularına dahi hayır diyen Desdemona'nın Othello gibi bir siyahla evlenmesine katlanamaz ve Othello'yu büyücülükle suçlar:

... Böyle narin, güzel ve neşeli bir kızın;
En soylu, en varlıklı ailelerin oğullarıyla bile
Evlenmeyi reddetmiş bu kızın
Senin gibi kara, çirkin ve korkunç bir yaratığı
Asla sevmeyeceğini bilir. Ona ya iğrenç bir büyü yaptın
Ya da bilincini yitirsin diye ilaç verdin.
Başka türlü mü mümkün değil, gün gibi ortada bu...(24-25).

Brabantio'nun böyle düşünmesine karşın Othello ve Desdemona çok mutludurlar. Osmanlı ordusunun Kıbrıs'ı kuşatacağı haberi üzerine Othello Venedik ordusunun komutanı tayin edilir. Othello kendisine yaver olarak Cassio adında saf ve dürüst birini seçer. Bunu kabullenemeyen Iago bu görevi Cassio'dan almak için her türlü hileye başvurur. Othello Kıbrıs'a geçerken karısı Desdemona'yı da yanına alır. Desdemona, bir süre önce Othello'nun kendisine hediye ettiği mendili kaybeder. Mendili Iago'nun eşi Emilia bulur ve bunu Iago'ya verir. Iago bunu gizlice Cassio'nun odasına bıraktıktan sonra Othello'ya, Desdemona'yla Cassio arasında bir ilişki olduğunu ima eder ve Othello'nun karısına hediye ettiği mendili Desdemona'nın Cassio'ya hediye ettiği yalanını yayar. Othello ilk başta buna inanmak istemese de Iago sonuçta Othello'yu inandırmayı başarır. Buna dayanamayan Othello masum karısı Desdemona'yı öldürür ancak ardından yaptığı hatayı anlar ve kendi canına kıyar.

Mem û Zin:

Mem û Zin Şırnak, Cizir-e Botan bölgesinde geçer. Başkahramanlarımız hikâyeye adları verilen Mem ile Zin'dir. Hikâyede bu ikilinin aşkı yanı sıra Tacdin ve Siti'nin aşkına da değinilir. Çok samimi iki dost olan Mem ve Tacdin kadın kılığında girerek nevroz şölenine katılırlar. İnanışa göre genç kızlar ve erkekler bu şölene katılıp evlenmek için kısmet ararlar. Kardeş olan Zin ve Siti de bu şenliğe erkek kılığında katılırlar. Sonradan kendileri gibi onların da kılık değiştirdiklerini öğrenen Mem, Zin'e Tacdin ise Siti'ye âşik olur. Mem ve Tacdin'in aşkı karşılıksız değildir. Sonuçta Tacdin ve Siti evlenirler ancak Mem û Zin o kadar şanslı değildir. Botan bölgesinin Mir'i ve Zin ile Siti'nin ağabeyi olan Mir Zeyneddin, bütün Botan

ahalisi tarafından kötü bir insan olarak bilinen kâhyası Beko'nun iftiralari ve kışkırtmalarından oldukça etkilenir çünkü Beko'ya göre Mem, Mir'in tahtına göz dikmiştir. Böylece Mir, Zin'i Mem'e vermez. Dahası bu evliliğin olmaması için ant içer. Mem'i bir tehdit olarak gören Mir onu zindana attırır ve Zin de üzüntüsünden yatağa düşer. Bir yıl sonra Tacdin, kardeşleri Arif ve Çeko ile isyan ederler. Mir de bu isyandan çekinip korktuğu için Zin'i Mem'e vereceğini söyler. Zin hasta yatağından kalkıp bu mutlu haberi zindandaki Mem'e yetiştirir. Ancak olumsuz hapis hane şartlarının da etkisiyle kötüleşen Mem'in yüreği bu güzel habere dayanamaz ve oracıkta hayatını kaybeder. Mem'in ölümüne sebep olan Beko Tacdin tarafından öldürülür. Zin ise Mem'in acısına dayanamaz ve mezarı başında can verir. Hanî'ye göre sonuçta evlendikleri için Tacdin ve Siti'nin aşkı beşeridir ancak Mem ü Zin kavuşamaz ve aşkları ilahi bir boyut kazanır:

Mem'in na'sından üç defa bir ses geldi
Ses, kelimesi kelimesine merhaba dedi
Tüm oradakiler bu gerçek sırrı duydular
Hepsi de birden aşk gerçeğine inandılar
Bravo onlara ve yüz defa aferin o ikisine
Kaptırmadılar kendilerini dünya meyline
Dünyanın toz toprağı ile kirlenmediler
Buydu geri bıraktıkları pak aşktan eser
Gitti o âşıklar temiz ve nezih bir şekilde
Bakire olarak ve başları dimdik biçimde
Birleşme olmadan göçtü susuz dudaklılar
Hasret içinde Allah'ın huzuruna vardılar
Vallahi aşk adına güzel yaşam sürdürdüler
Allah kutlu etsin! Birlikte hoşça öldüler (391-392).

Othello Eserinin Kötü Karakteri: Iago

Mem ile Zin'in aksine Othello ve Desdemona evlenirler ve ilk zamanlar oldukça mutludurlar. Ancak hemen yanı başlarında Iago adındaki kötü karakter belirir. Beslediği kin ve makam arzusu bu karakterin en belirgin özellikleridir. Peki, Iago kimdir ve bunları neden yapar? Othello'nun yaverlik görevine kendisinin layık olduğunu düşünen Iago, Cassio'nun bu göreve seçildiğini öğrenince çileden çıkar. Othello ve Cassio'ya karşı kin gütmeye başlar. Iago Venedikli bir asilzade olan Roderigo'yla konuşurken Cassio'nun seçilmesi hakkında şöyle der:

Çare yok, askerlik görevinin laneti de bu;
Sıra sana geldiğinde değil,
Baştakiler seni sevdiğinde yükselebiliyorsun
Şimdi sen söyle Mağribi'ye sadık kalmam için
Tek bir sebep var mı? (14)

Roderigo Desdemona'ya âşıktır ve bu konuda Iago'yla aynı düşüncelere sahiptir, ancak aralarında bir fark vardır. Roderigo'nun tek gayesi Desdemona'dır ve Iago gibi aklında planlar yoktur. Iago'nun her dediğini yapar çünkü Iago ona Desdemona'yı vadeder. Roderigo da ilk anda herkes gibi Iago'nuniyi bir insan olduğunu zanneder ancak sonunda Iago'nun ihanetine tanık olur ama çok geç kalır. Roderigo ve Iago, Desdemona'nın babası Brabantio'nun evine gelip Desdemona'nın Othello'ya kaçtığını söylerler. Bunu söylerken de Iago, Othello'nun zenci oluşuna vurgu yaparak şunları söyler:

Kızınızı Berberî bir ata teslim etmeye razı oluyorsunuz;
Torunlarınız kişnesin, bütün akrabalarınız
Süvari atı olsun mu istiyorsunuz? (18)

Brabantio kızının bir Afrikalıya kaçtığına inanamaz ve bunu kabullenemez. Evi aratır, gerçekten de kızı evde yoktur. Bundan sonra Iago, Roderigo'yu yalnız bırakarak şunları söyler: “Hoşça kal, ben artık gitmeliyim. Kalırsam Mağribi'nin aleyhine çalıştığım anlaşılır ki bu da benim için hiç iyi olmaz” (19). Bu olaydan hemen sonra Othello'ya gider ve Brabantio'nun kendisini aradığını, Desdemona'nın kaçtığını öğrendiğini ve sinirden küplere bindiğini söyleyerek Brabantio hakkında şunları ilave eder:

Savaşlarda nicesini katletmiş de olsam,
Kasten adam öldürmek vicdansızlık gibi geliyor bana.
Tabiatımda yok kötülük; yoksa en az on defa
Geçti aklımdan hançeri saplayıvermek onun bağına. (21)

Bunları duyan Othello, sınırlarına hâkim olup yanlış bir şey yapmadığı için Iago'yu tebrik eder ve “iyi ki de yapmamışsın” der. Ancak Iago yalanlarına devam eder:

Öyle diyorsunuz ama
Hakkınızda öyle ağza alınmaz laflar etti,
Onurunuzu lekeleyecek öyle sözler söyledi ki,
Kendimi zor tuttum. (21)

Brabantio adamlarıyla beraber Othello'dan hesap sormaya gider. Othello'yu bulurlar ancak Venedik Dük'ü Osmanlı'ya karşı Kıbrıs'ta savaş hazırlığı toplantıları yapar ve bu toplantıya komutan olarak Othello da davet edilmiştir. Brabantio da toplantıya gelir ve Othello'yu Dük'e şikâyet eder. Desdemona'yı kaçırmakla suçlanan Othello'ya işin aslı sorulur. Othello da Desdemona'nın kendi rızasıyla geldiğini söyler. Bunun üzerine Dük Desdemona'nın çağrılmasını emreder. Desdemona gelir ve babası Brabantino'ya Othello'yu sevdiğini, onunla evlendiğini ve bundan sonra kocasının yanında olacağını söyler. Buna öfkelenen Brabantio bu evliliği kabullenmek zorunda kalır. Iago'nun beklemediği bu kabullenme onu başka planlar yapmaya iter. Kıbrıs'ı savunmak için komutan olarak görevlendirilen Othello Kıbrıs'a gider ve karısı Desdemona'yı Iago'ya emanet eder. Bir süre sonra Iago, eşi Emilia ve Desdemona da Kıbrıs'a gitmek üzere yola çıkarlar. Ancak Othello fırtına'ya yakalandığı için Desdemona ve yanındakiler Kıbrıs'a daha önce varır. Çıkan bu fırtınada Osmanlı ordusunun gemilerinin hasar gördüğü ve çoğunun battığı haberi gelir ve böylece savaş başlamadan biter. Kıbrıs'ta bu zafer bir şölenle kutlanacaktır. Iago bu şöleni bir fırsat bilir ve kurnazca bir plan hazırlar. Desdemona'ya iftira atarak Cassio'ya âşık olduğu konusunda Roderigo'yu ikna eder:

Birazdan limanda buluşalım. Yaklaş.
Aşk en yüreksiz adamı bile cesaretle donatır derler;
Cesaretin varsa senin de, dinle:
Cassio bu gece nöbette olacak;
Elbette, öncelikle bilmen gereken,
Desdemona'nın ona âşık olduğu. (53)

İlk başlarda buna inanmayan Roderigo, sonunda Iago'ya inanır ve beraber bir plan yaparlar: Bu şölende Cassio'ya içki içirecekler ve sarhoş olan Cassio kendini bir kavganın içinde bulacak, Othello'ya da kavganın sorumlusunun Cassio olduğunu söyleyecekler ve böylece Cassio terfi edildiği görevden alınacaktır. Plan başarıyla uygulanır ve Cassio, sarhoş bir halde kendini bir kavganın içinde bulur ve sonrasında suçlu bulunarak görevden alınır. Planının ikinci ve en can alıcı aşamasına geçen Iago, Othello'yu Cassio ve Desdemona arasında bir aşk ilişkisi olduğuna inandırmaya çalışır. Görevine tekrar dönmek isteyen Cassio dertlerini Iago'yla paylaşınca Iago şunları söyler:

Siz ya da nefes alan herhangi biri,
Zaman zaman sarhoş olabilir!
Şimdi ne yapmanız gerektiğini söyleyeyim.
Komuta artık kumandanımızın karısında;
Kumandan her şeyini ona adanmış durumda,
Ne dese dinleyecektir mutlaka.
Gidip ona olan biteni açıkça anlatın
Size görevinizi geri almak için yardım etmesini rica edin.
Öyle nazik, anlayışlı, kutsal bir insan ki;
İsteğinizi asla geri çevirmeyecektir.
Ondan kocasıyla aranızdaki bağı onarmasını rica edin,
İçimden bir ses böylece aranızda
Eskisinden de kuvvetli bir bağı olacağını söylüyor. (71)

CassioIago'nun hilelerinden habersiz, bu tavsiyeye inanır. Iago'ya teşekkür ederek oradan ayrılır. Bunun üzerine Iago kendi kendisine konuşur:

Şeytanlar en kara günahları işlemeyen önce
Meleklerin maskesini takıp iyilikle yaklaşır kurbanına;
Tıpkı benim yaptığım gibi.
Bu dürüst ahmak yalvaracak Desdemona'ya,
Desdemona yalvaracak Mağribi'ye,
Boş durmayacağım ben de elbette.
Othello'nun kulağına fısıldayacağım,
Onu arzuladığı için yardım ediyor diye.
Böylece Cassio'nun iyiliği için çırpındıkça
Değer kaybedecek kocasının gözünde.
Erdemlerini zaaf gibi gösterip
Hepsini ağıma düşürmek için iyiliği kullanacağım. (72)

Iago'nun tavsiyesini dinleyen Cassio görevine geri dönmek için Desdemona'dan yardım ister. Desdemona da Cassio'nun dürüstlüğüne, sadakatine ve samimiyetine güvendiği için kocasıyla bu durumu konuşacağına söz verir. Cassio ve Desdemona konuşurken içeri Iago ve Othello girerler. Othello'nun ikisini konuşurken görmesi Iago için bir fırsat olur. Desdemona verdiği söz üzere Cassio'nun eski görevine dönmesi için Othello'ya ısrar eder. Desdemona'nın bu kadar ısrarını anlayamayan Othello yine de bu ısrarlara dayanamayıp karısının ricasını kabul eder. IagoOthello ile yalnız kaldığı bir anda şunları söyler:

Henüz elimde bir kanıt yok, fakat karınıza dikkat edin.
Cassio'yla birlikteyken gözlerinizi üzerinden ayırmayın.
Bakışlarınız ne kıskanç, ne de güven dolu olsun.
Sizin gibi asil bir insanın iyi niyeti suiistimal edilmemeli,
Buna izin vermeyin. Venedik'te insanlar kötülüklerini
Eşinden gizleyip Tanrı'ya açar;
Yapmamayı değil, gizlemeyi seçer. (88)

Othello bunlara inanmak istemese de Desdemona'nın Cassio'nun eski görevine dönmesi için ısrarı; onları bir arada görmesi ve Iago'nun bu sözleri aklında kuşku bırakır ve Iago'ya karısı Emilia'nın gözünü Desdemona'dan ayırmamasını söyler. Iago amacına emin adımlarla ilerlemektedir. Iago'nun söyledikleri Othello'nun aklından çıkmaz ve aldatıldığına yavaş yavaş inanmaya başlar. Bu arada Desdemona Othello'nun kendisine hediye ettiği ve bir an yanından ayırmadığı işlemeli mendili düşürür; mendili Emilia bulur ve bunu kocası Iago'ya verir. Emilia Iago'nun planlarından habersizdir ve Iago'nun bu mendili neden bu kadar istediğini hiç anlayamaz. Mendili alan Iago çok sevinir çünkü kurduğu tuzağın sonuna yaklaştığını hissederek ve kendi kendine şunları söyler:

Bunu Cassio'nun evine bırakacağım.
Kıskançlıkla gözleri kapanmış olana, en ufak şey bile
Kutsal fermanla doğrulanmış kanıt görünür.
Mutlaka işe yarayacaktır.
Mağribî'nin aklını yeterince bulandırdım ben de nasılsa.
Tehlikeli düşünceler zehirdir;
Başta tadının acılığını güç bela anlarsın,
Fakat kanına karıştığında yakarak öldürür seni... (94)

Iago kendi kendine bunları söylerken Othello içeri girer ve artık dayanamadığını, bu düşüncelere katlanamadığını, somut bir delil istediğini ve şayet delil bulamazsa Iago'yu öldüreceğini söyler. Iago ise temkinli davranarak konuşmaya başlar ve aralarında şöyle bir konuşma geçer:

Iago: Hayır, mantıklı olun lütfen.
Henüz hiçbir şeye şahit olmadık,
Sadık olması hâlâ bir ihtimal. Fakat acaba karınızın
elinde
Üzerinde çilek şeklinde işlemler olan bir mendil
Gördünüz mü hiç?

Othello: Ona böyle bir mendili ben verdim; ilk hediyeimdi.

Iago: Aynı mendil midir bilmiyorum;

Fakat karınızın olduğuna emin olduğum böyle bir mendili Bugün Cassio'nun elinde gördüm, sakalını siliyordu.(99)

Bu konuşmadan sonra Othello çıldırır ve eğer aynı mendilse ikisini de öldüreceğini söyler. Iago'yu bu olayı gün yüzüne çıkardığı için ödül olarak istediği göreve getirir. Yalan ve kurnazlık konusunda bu denli usta olan Iago istediklerini elde eder. Bu arada Cassio'nun metresi Bianca, Cassio'ya böyle bir mendili nereden getirdiğini sorar ve Cassio kime ait olduğunu bilmediğini söyler: "Bilmiyorum yavrum, odamda buldum. Üzerindeki işçilik çok hoşuma gitti..." (111). Othello şatonun önünde bekleyen Desdemona'nın yanına gider, biraz üşütmüş olduğunu söyleyerek mendili ister. Mendili kaybettiğini söyleyemeyen Desdemona, o an için yanında olmadığını söyler (104). Othello'ya göre artık Iago'nun haklılığı ispatlanmıştır. Iago Othello'nun yanına gelir ve Cassio'nun Desdemona'yla yattığını kendisine söylediğini iddia eder. Bunu duyan Othello, kendinden geçer. Bu arada Iago kendi kendine şunları söyler:

Çalış, benim güzel zehrim, çalış!

Her duyduğuna inanan ahmaklar böyle düşer işte tuzağa.

Ne kadınlar cezalandırıldı böyle, hepsi de masumdular...

(115)

Othello kendine gelir ancak Iago'nun başka bir planıyla karşı karşıyadır. Iago Othello'ya odada saklanması gerektiğini zira birazdan Cassio'nun geleceğini ve onu konuşturup her şeyi itiraf ettireceğini söyler:

Ben ona tüm hikâyeyi yeniden anlattırıp

Nerede, nasıl, hangi sıklıkla,

Ne kadar zaman önce karınızla birlikte olduğunu

Ve yeniden ne zaman olmayı planladığını anlattırırken,

Siz de bir yere gizlenip, yüzündeki tüm alay ifadelerini,

Küçümseyen mimiklerini gözlerinizle görebilirsiniz.

Yüzündeki işaretlere iyi bakın, çok dikkat edin.

Fakat yalvarırım sabırlı olun, kontrolü kaybetmeyin;

Yoksa bir erkek olmadığınızı düşünürüm. (117)

Plan gereği Othello bir köşede gizlenir, Cassio içeri girer. Kurnaz Iago Cassio'ya sevgilisi Bianca hakkında sorular sordukça

Cassiokahkahalarla cevaplar verir. Konuşmaları tam işitemeyen Othello bu kahkahaları Desdemona'yla ilişkilendirir. IagoOthello'yu bir kez daha kandırmayı başarır. Cassio odayı terk ettikten sonra IagoOthello'yaCassio için şöyle der: “Ahlaksızlığına nasıl da gülüyordu, gördünüz değil mi?” (122). Artık Othello için tek çözüm kalmıştır: ikisini de öldürmek. Iago'danDesdemona'yı öldürmek için zehir ister. Ancak Iago başka bir yöntem önerir: ”Zehirlemek yerine, kirlettiği yatakta onu boğmalısınız bence” (124).

Othello bütün bu olan biteni anlatırken Desdemona hayal kırıklığına uğrar ve kocasının böyle bir iftiraya nasıl inandığını defalarca sorar. Othello eşini boğmaya başlar, ancak hâlâ bir birlerine olan aşklarından bahsederek (157). Desdemona uğruna ailesini bile terk ettiği, âşık olduğu adamın elinde can verir. Emilia içeriye girer ve haykırmaya başlar bu haykırışı duyan Montano, Gratiano, Iago ve orada bulunanlar da içeriye girerler. Othello karısını neden öldürdüğünü söyler. Bunu duyan Emilia şok olur ve mendili kocasına kendisinin verdiğini söyleyerek her şeyi anlatır. Karısının konuşmasından sonra Iago karısını bıçaklayarak öldürür ve oradan kaçar. Bütün bunlara şahit olan Othellobüyük bir pişmanlık içinde herkesin gözü önünde kendi canına kıyar.

Mem û Zin'in şer karakteri: Beko

Hanî*Mem û Zin'*ingirişinde Allah'a ve İslam Peygamberine olan sevgisini anlatır. Sonraki bölümlerde Kürtler,hikâyeye mekân olan Cizire Botan bölgesine hikâye karakterleri Mir Zeyneddin, kız kardeşleri Zin ve Siti hakkında bilgiler verir.Nevroz destanını tasvir eder ve ardından kavuşamayan iki âşığın aşk efsanesine giriş yapar. Peki,bu âşıkların kavuşamamasına neden olan Beko kimdir ve nasıl biridir? Hanîeserinde bu şer karakterin adını Bekir olarak zikretmesine rağmen, bu karakterhalk arasında Beko diye bilinir. Bu karakter Kürt toplumunda öylesine büyük bir etki bırakmıştır ki günümüz de bile yukarıda anılan olumsuz davranışlarda bulunanlara “Beko” yakıştırması yapılır.“Bey'in hem kapıcısı hem de kahvecisi olan Bekir/Beko fitneci, dedikoducu, fesat, aldatıcı, ikiyüzlü bir adamdır. Bekir, Botanlı değil; günümüzde İran sınırları içinde kalan Merguverlidir. Halk, onu Beko diye çağırılmaktadır” (Yaşın, 2012: 195). Bundan dolayı Beko *Mem û Zin'*de“Bekir” olarak geçse de, yaygın halkkültürü temel alınarak bu çalışmada Bekir, Beko olarak anılacaktır. Eserinde Beko'ya büyük bir yer veren Hanî, bu karakterişöyle tanımlar:

Mükemmel, değerli ve yücelik sahibi bey
Kendisi için bir kapıcı iş başına getirmişti
Zamanın fitnesiydi o ve korkak bir itti
Onun kapısında sürekli duran bir kapıcı idi
Dedikoducu biriydi, kalleşti ve kahveciydi
Fakat o soy açısından Botan erkeği değildi
Belki nesebi bilinmeyen bir veled-i zina idi
Diyorlarki köken olarak o Mergeverliydi
Beşerdi, kem söz ve salt kötülük sahibiydi
O ikiyüzlü münafık kişinin adı Bekir idi
Belki o Belûkiya'dan daha beter biriydi
Hayırsever değildi, münafıktı, İblis gibiydi
Aldatıcı, söz taşıyıcı ve karıştırıcı biriydi
Uğursuzlukta şeytan onun talebesi sayılırdı
Ondan bahsedildiğinde Botan halkı utanırdı
Yüzü çirkindi, rengi kâbus bir dev rengiydi
Kötülük yapan biriydi, fitneci ve hileciydi. (258-259)

Bütün Botan ahalişi Beko'nun tabiatından haberdardır, hatta Tacdin Mir Zeyneddin'e, Beko'yu kovması için birkaç defa telkinde bulunur:

Tacdin, Bey'e şöyle diyordu hem de aşıkâr:
Beyim kov şu kapıcıyı, onu buradan çıkar
Bu kişi senin kapına layık birisi değildir
Bu köpek sinesine ortaya çıkar ve kinlidir.(259)

Tacdin Beko'nun bu özelliklerini Mir'e aktardığında aslında Mir'in de Beko'nun bu kötü özelliklerinden haberdar olduğunu farkındadır, ancak böyle birini neden yanında tuttuğunu anlayamaz. Tacdin bütün bu kötü özellikleri anlattıktan sonra Mir Zeyneddin'in Tacdin'e cevabı şu olur:

Bekir'in yaptıklarını bilmez miyim ben?...
Hükümet işlerini yürütmeye çalışırken biz
Bazen adalettir işimiz bazen de zulmederiz
Gayr-ı meşru bir zina çocuğu olsa da Bekir
Değirmenimiz onunla yel alıp dönmektedir. (259)

Yazar, Mir'in bu tavrını ve gerekçesini eleştirir:

Kısacası Mir o köpeğinden vazgeçmedi
Gerekeni yapmak yerine mazeret üretti
Bazı beyler vardır ki av köpeği tazılarını
Verip almazlar karşılığında Arap atlarını.(260)

Ancak Mir'in bu gerekçesi ileride Mem ileZin'in trajik sonunu hazırlayacaktır. Birbirlerini çok seven bu iki âşık Mir'in bu hatası yüzünden bir birlerine kavuşamadıkları gibi canlarından da olurlar. Hain ve kötü ruhlu Beko sadece Mem'e kıskançlık duymaz, Tacdin ve Siti evlendikten sonra sinsice Mir'e yaklaşır ve Tacdin için de şöyle der:

Beyim sen tam bir ölümü seçtin Siti'ye...
Kısra bile Siti'yi görmenin hasreti içindeydi
Fağfûr onu sevmeyi candan istemekteydi
Kayser onu kendi oğlu için istemiş olsaydı
Hakan bile onun önünde el pençe dursaydı
Yine de böyle ucuz vermen uygun olmazdı.
Böyle düşünmeden Tacdin'e vermen yakışmazdı. (261)

Beko, Mir'den beklediği cevabı alamaz. Aksine Mir öfkelenerek Beko'yu susturur:

Uğursuz hiç verir miyim? Hele
Tacdin-Mem değiştirilir mi taht-Kayserle?...
Hakan da kim? Fağfûr'u ne yapayım ben?
Tacdin ve Mem'i dünyanın dörtte birine
değiştirmem.(261)

Mir'in yaptığı bu yorum karşısında çaresiz kalsa daBeko kolay kolay pes edecek biri değildir. İstedliğini elde edene kadar farklı yollara başvurur. Mir'e tekrar yaklaşarak şöyle der:

Senin Siti'yi verdiğin gün var ya Tacdin'e
O da Zin'iMem'e vermiştir kendi kendine (262)

Söylediği bu söz Mir'in kafasında soru işaretleri bırakır. Bunun farkına varan Beko yakaladığı fırsatın farkındadır ve bu konuyu gündemde tutmaya çalışır. Artık Mir'in aklında kuşku yer etmiştir ve zihnini kemirmeye başlar:

Hayret, nasıl olur bana sormadı?
Yoksa onun benden artık korkusu mu kalmadı?"(262)

Mir'in verdiği bu cevap Beko'yu cesaretlendirir:

Sen bilmez misin ki o nasıldır?
Hem beyzade, hem genç, hem pehlivandır
Alanı boş bulunca yularını salıp koşmuş

Ne yapmak isterse onun için uygun olmuş
Korkarım ki kibirli davranıp kin güdecek
Zin'i verdikten sonra da sana isyan edecek.(263)

Bütün bu sözler karşısında Mir'in yüzünden terler akmaktadır. Tacdin'in güçlü biri olması da Mir'in aklının bu denli karışmasının başka bir nedenidir, ancak Tacdin de Mem gibi Mir'e her zaman sadık olmuştur. Zaten Mir de Tacdin ve Mem'i Botan'daki tüm erkeklerden ayrı tutmuştur çünkü bu iki yiğidi çok sevmektedir ve aslında aklında Zin'i 'Mem'e verme fikri vardır, ancak Beko'nun bu son iftirası Mir'i son derece öfkelenendir:

Aslında bir arzu vardı içimizde
Zin'in başını dik etmektir Mem'e vermekle
Ama şimdi babamın ruhu ile ant içiyorum
Andıma ceddin Halid'i de dâhil ediyorum
Kim olursa olsun insan türünün erkeğinden
Hiç birine Zin'i eş olarak vermeyeceğim ben
Şayet varsa kendi kellesinden bezmiş birisi
İşte Zin buradadır gelsin de olsun müşterisi. (263)

Beko amacına ulaşmıştır.Mir'den duymak istedikleri bunlardır. Artık ok yayından çıkmıştır. İki aşığın kaderini belirleyen bu sözler gelecekte olacakların açık habercisidir. Bu olanlardan sonra Hanî'ninMir'lik tasviri değişir:

Görünüş olarak güzel yüzlü ve nurludurlar
İç yüzleriyle idare etmek işinden uzaktırlar
Merhamet ettikleri anda Güneş'i andırırlar
Kahretmek istediklerinde dünyayı yakarlar
Onlara inanarak güven duymayasın zinhar!
İsterse baba, evlat ve kardeş bile olsun onlar
Özellikle yakın çevresi oluşursa kötülerden
Allah bizi korusun böyle olanların şerrinden.(263)

Mem û Zin'i zor günler beklemektedir. Tek amaçları kavuşmak olan bu iki talihsizâşık bir iftiraya kurban gideceklerinden haberdar değillerdir. Mem'inZin'e âşık olduğunu öğrenen Mir, Beko'nun iftiralarına inanır ancak Zin'inMem'e karşı duygularını bilmez. Bu arada dedikodu bütün Botan bölgesine yayılır. Zin'inde Mem'eâşık olduğunu öğrenen Beko, bu haberi zaman kaybetmeden Mir'e ulaştırır:

Ta ki İblis karakterinde biri olan Bekir
Ki o garaz sahibi bir habis ve fitnevidir
Kendisi de o durumdan oldu haberdar
Yerinden kalkıp işe başladı o garazkâr
Kendini Mir'e ulaştırıp onunla tek kaldı
Kısacası o aşk meselesini ona da açıkladı. (321)

Mir yine Beko'nun telkinlerine uyar ve çok öfkelenir. Böyle bir haberi namus davası haline getirir. Gerçeği öğrenmeye kararlı olan ve böyle bir suçun cezasız kalmaması gerektiğini düşünen Mir çare olarak Beko'nun tavsiyelerine başvurur:

Emret, Mem'i çağırınlar yanına
İkiniz تنها bir yerde kalırsanız yan yana
Mem gerçek bir âşıktır sen iyice bil bunu
Oyna sen kendisiyle bir satranç oyunu
İste sen kendisinden gönül dileği şartını
Ortaya çıkmış olacaktır o gerçeğin sırrı
Kendisini mağlup edeceğin zaman bildir
De ki: Doğru söyle, maşukun kimdir?
Mem kahraman ve iyi kalpli biridir
Sana diyecek ki âşık olduğum kişi Zin'dir. (322)

Mir, Beko'nun bu planını beğenir ve Mem'i hemen çağırır. Mem'e satranç oynayacaklarını söyler. Eğer Mem kazanırsa ne dileği varsa yerine getirilecektir ancak Mir kazanırsa Mem Mir'e gönlünde yatan aşkın kim olduğunu söyleyecektir. Satranç masası kurulur ve oyun başlar. Üç kez oynarlar ancak işler Mir ve Beko'nun istediği gibi gitmez çünkü üçünü de Mem kazanır. Aslında usta bir satranç oyuncusu olan Mem'e karşı Mir'in hiç şansı yoktur ancak Mir tekrar oynamak ister. Satranç oynanırken ZinMem'le abisi Mir'i izlemektedir ancak Mem'in arkası Zin'e dönük olduğundan göz göze gelemeler. Bu sırada Beko'nun aklına bir kurnazlık gelir:

Mem Mir'i yendi üç oyunun hepsinde
Bozguncu Bekir düşünüyordu yerinde
Gördü kiZin pencereden net görünüyor
Kendisi sanki bir güneştir de aya bakıyor
Bakın o bedbaht nasıl bir hileye başvurdu
Şunları diyerek bir bahaneyi ortaya koydu
Dedi: Kural, oyun ve yer sırayladır, siz
İkiniz yerlerinizi bir birinizle değiştiriniz

Mir kalktı ve zavallı Mem'in yerine geçti
Mem onun yerine geçti, sevgili karşıda idi
Zin'in yüzünü gördüğünde Mem'in gözleri
Elinden bedavaya çıkardı fili ve veziri
Mir altı oyunun tamamında Mem'i yendi
Mem karşıdaki meyden kendinden geçti
Mir Mem'e dedi: Şart gönül dileğiymi
Mem ona istediğin nedir ki söyle dedi
Mir: Şartım şu ki sen bana şunu itiraf edeceksin
Dünyada sevgilin kimdir onu itiraf edeceksin. (326)

Böylece Mem gönlünde yatan dillere destan güzellikteki, hurilerin ve perilerin dahi güzelliğini kıskandığı Zin'i anlatmaya başlar. Mem anlattıkça Mir celallenir ve orada bulunan askerlerine Mem'i yakalayıp öldürmelerini emreder, ancak orada bulunanların içinde Mem'indostları ve kardeşleri Tacdin, Arif ve Çeko da vardır ve bunlar Mem'in öldürülmesine karşı çıkarlar böylece Mir Mem'i öldürmek yerine Botan zindanlarına atar. O andan itibaren aşk acısıyla Mem zindanda gündün güne erirken Zinde yemekten içmekten kesilir ve yatağa mahkûm olur. Aradan bir yıl geçer bütün Botan ahalisi Mem ve Zin için gözyaşı döker, Tacdin ve Siti; Mem ve Zin'in durumundan dolayı kendi evliliklerine sevinemezler. Botan halkı bu iki aşığın bu şekilde birbirlerinden ayrı eriyip, bitip tükenmelerine katlanamaz; Mir ve Beko'ya karşı kin beslemeye başlar. Arif ve Çeko, Tacdin'i Mir'e karşı ayaklanmaya ikna eder ve Beko bu ayaklanmadan korktuğu için başka bir yol seçer. Mir'e Zin ve Mem'in kavuşmasına izin vermesini tavsiye eder çünkü Beko başka bir kurnazlık peşindedir. Zin hasta yatağından kalkıp zindandaki Mem'e bu mutlu haberi verirse Mem'in yorgun kalbi, buna dayanamaz ve ölür diye düşünür. Böylece hem Mem'den hem de Botan halkının zulmünden kurtulacaklardır. Mir hain Beko'yu tekrar dinler ve Zin'in odasına gider ancak Zin'in halini gören Mir yaptıklarına pişman olur, ağlar ve bir plan yapmak yerine Zin'le Mem'i gerçekten evlendireceğine yemin eder çünkü güzel kız kardeşi solup tükenmiştir:

Sen git de Mem'i görüver
Kendisini yeniden dirilt ölmüşse eğer
Dürüstçe ve güven içinde şuna inan
Sana ve Mem için olmuşum pişman
İster ölseniz isterse dirilip kalksanız
Mümkün olmaz Mem ile ayrılmanız. (368)

Mir'in bu pişmanlığını ifade etmesini heyecanla dinleyen Zin bu haberi Mem'e vermek için Botan zindanlarına gider. Ancak Beko'nun korkunç planı istediği gibi işler ve Zin'i karşında gören Memheyecanlanır ve kendinden geçer. Zin'in ağzından çıkan sözler karşısında Mem'in kalbi dayanamaz ve ölümle yaşam arasında gidip gelen Mem'in nefesi tükenir ve Zin'in haykırıları içinde gözleri kapanır:

Konulduğu kafes önünde açılınca o kuş
Öyle bir uçup gitti ki sanki hiç yokmuş
Ellerini toprak bağından artık çekiverdi
Gönül kanatlarını cırpa cırpa yükseldi
Şahin dünya merkezi bağından kurtuldu
Arş sahibine doğru uçarak ona kavuştu. (377-378)

Botan ahalisi Zin'in matemine ortak olur. Botan dağlarında ve ovalarında zılgıt sesleri yükselir ve Mem için gözyaşı döker. Tacdin bu adaletsizliğe daha fazla dayanamaz ve Beko'yu öldürmeye karar verir. Beko'yu öldürmeden önce Tacdin'in ağzından şu sözler dökülür:

Ey fitne ve fesadın ortaya çıkış nedeni
Ve ey amaç ve murada ermenin engeli
Sen bu kadar münafık ve düşmansın
Hâlâ gözümün önünde dolaşmaktasın
Mem ölecek de sen sağ mı kalacaksın!
Hâlâ yeryüzünde böyle dolaşacaksın! (380)

Tacdin bu sözlerden sonra Beko'yu oracıkta herkesin gözü önünde öldürür. Mem'i kaybetmenin acısına dayanamayan Zinde Mem'in mezarı başında can verir. Yalnız, Zinölmeden önce Beko'ya kin duymadığını bilakis bu aşkın ilahi bir aşk olmasına neden olan kişinin Beko olduğunu söyleyerek onu affeder:

Bu kadar eziyetler vermiş birisi olsun da
Ona bu şekilde vefalı davransın sonunda!
Âşıklar taifesi huy edinmişler merhameti
Bunun için onlara layıktır cennet nimeti (385)

Iago ve Beko'nun benzer özellikleri:

İki farklı coğrafyadan olan Shakespeare ve Hanî'nin, insanlığa miras bıraktığı bu iki büyük ve önemli eserde adı geçen âşıkların kavuşamamalarının ve trajik sonlarının nedeni, birbirlerine oldukça benzeyen kötülükle özdeşleşmiş Beko ve Iago'dur. Bu iki karakterin

özellikleri ve sevenleri ayırmak için kullandıkları yöntemler birbirine paralellik göstermektedir. Yaptıkları onca kötülüğe rağmen şer karakterler bir pişmanlık göstermedikleri gibi, her ikisinin de ikna kabiliyeti yüksek, oldukça yetenekli yalancılar oldukları görülür. Nitekim Beko; Mir'e Mem ve Tacdin hakkında yalan söylerken Iago da Othello'ya Cassio ve Desdemona hakkında yalanlar söyler. İkisi de yalanlarını sadece efendilerine söylemekle kalmaz; Iago Kıbrıs'ta Othello, Cassio ve Desdemona hakkında yalan bilgilerle halkı galeyana getirirken Beko da Cizir-e Botan'da aynıısını Mem ve Tacdin için yapar ve bu haberlerin yayılmasını sağlar. Ancak her iki karakterin de sonu kötü olur: biri hapsi boylarken öteki canından olur.

Her iki karakter yardımcı karakterlerdir: Beko Mir Zeyneddin'in hizmetinde çalışırken Iago, Othello'nun mahiyetinde çalışır. Bastırılmış duygular nedeniyle kişilik bozukluğu gösteren bu karakterlersuç işlemeye yatkındırlar. Iago; Othello ve Desdemona'nın; Beko ise Mem ve Zin'in ölümünden sorumludur. Iago; Roderigo'ya Cassio'yu; Othello'ya da Desdemona'yı öldürmesi için tavsiyelerde bulunurken["zehirlemek yerine, kirlettiği yatakta onu boğmalısınız bence" (14)] Beko, Mir Zeyneddin'e Mem'in ve kardeşlerinin öldürülmelerini tavsiye eder:

Şayet bana izin verecek olursan ey Mir
Mem'i öldüreceğim bularak bir tedbir
Tadin ve kardeşlerine zehirli bir şerbet
Bir ara içirebilirsin, onları öyle kahret.(352)

Her iki karakterin amaçlarına ulaşmada son derece kurnaz oldukları görülür. Örneğin, Cassio'yu bizzat öldürmek yerine onu öldürmesi için Desdemona'ya âşık olan Roderigo'yu kullanması Iago'nun birçok kurnazlıklarından sadece birisidir:

Her şey istediğim gibi gitti,
Bu ahmak da tam istediğim kıvama geldi,
Öfkesi her an artıyor. Şimdi ha o Cassio'yu öldürmüş,
Ha Cassio onu; fark etmez.
İsterlerse ikisi de birbirini öldürsün;
Hepsi benim işime yarar (149)

Beko ise Botan bölgesinde Mem'i zindandan çıkarmak için ayaklanmalar başladığında hem bu ayaklanmayı bastırmak hem de Mem'den kurtulmak için Mir'e şu öneride bulunur:

Git Mem'i zindandan çıkar söyle Zin'e
Onu verdim sana gidip getir kendine...
Mem göreceği zaman oraya giden Zin'i
Sağ kalacağına inanma, ölü bil kendisini
Eğer Mem bu şekilde erken yok olursa
Ortadan kalkacak keşmekeş, münakaşa. (352)

İki şer karakter arasındaki en büyük benzerliklerden biri olan kendilerini haklı göstermek için düşmanlarını ya da sevmedikleri insanları zaman zaman övmeleridir. Bu yöntem kendilerinin sözüm ona ne denli doğru sözlü olduklarını kanıtlamalarına yardımcı olur. Örneğin Osmanlı ordusunun gemilerinin fırtınada alabora olduğu haberi üzerine Şato'da düzenlenen şölende Iago planı gereği Cassio'yu sarhoş eder ve sonrasında arkasından iftiralara atar. Ancak Kıbrıs valisi Montano olayın iç yüzünü öğrenmek için geldiğinde Iago ona şöyle söyler:

Beni böyle derinden vurmayın:
Cassio hakkında kötü söz etmektense
Keserim atarım dilimi daha iyi. (66)

Desdemona ve Cassio arasında bir aşk olduğu iftirasında bulunmadan önce Othello'ya Cassio hakkında şunu söyler: "Michael Cassio'nun dürüst olduğuna yemin edebilirim..." (85).

Aynı özellikler Hanî'nin eserindeki şer karakter tarafından da sergilenir. Beko, Tacdin'i şikâyet etmek için öncesinde Tacdiniçin Mir'e şunu söyler: "Sen bilmez misin ki o nasıldır? Hem beyzade, hem genç, hem pehlivandır" (262). Başka bir sahnede Mem'i, Mirê şikâyet etmeden önce şunu dile getirir: "Mem pehlivan, kahraman ve iyi kalplidir; Özellikle sana karşı muhalif biri değildir" (322). Böylelikle Iago ve Beko doğru bildiklerini söyleyen, dürüst insanlar görüntüsü vermeyi başarırlar.

Her iki karaktere de yaptığı kötülöklere istinaden benzetmelerde bulunulur. Bu benzetmeler bazen hayvan isimleri olurken bazen de şerle özdeşleşmiş şeytan, zebani gibi figürleridir. Köpek benzetmesi her iki eser boyunca bu iki şer karakter için de yapılır. Iago Cassio'yu öldürmesi için Roderigo'yu gönderir ancak Roderigo bunu başaramaz. Cassio tarafından yaralanır. Olaya şahit olan Iago, Roderigo'nun her şeyi anlatacağından korkarak ona yaklaşır ve Cassio'yukurtarmaya çalışıyormuş gibi, yardım çığlıklarında bulunan Roderigo'yu bıçaklayarak öldürür. Roderigo'nun ağzından çıkan son cümle ise şu olur: "Şeytan Iago! Zalim köpek!" (153). Yine başka bir bölümde Iago'nun yaptığı tüm çirkinliklere şahit olan Lodovico ona şöyle seslenir:

Kana susamış Sparta köpeği!
Ne beter bir ızdırıp, ne korkunç bir belaymışsın sen!
(177)
Mem û Zin'de ise Mir'in yanında Beko'nun
bulunmasından rahatsızlık duyan Tacdin, Mir'e şunu
söyler:
Beyim kov bu kapıcıyı, onu buradan çıkar
Bu kişi senin kapına layık birisi değildir
Bu köpek sinsice ortaya çıkıyor, kinlidir. (259)

Ancak Mir, Beko'yu kapısından kovmayı reddeder ve Hanî bu durum için şöyle der:

Kısacası Mir o köpeğinden vazgeçmedi
Gerekeni yapmak üzere mazeret üretti
Bazı beyler vardır ki av köpeği tazılarını
Verip almazlar karşılığında Arap atlarını. (260)

Her iki eserde yılanla ilgili yapılan benzetmeler kötülüğü anlatmak için kullanılır. Bu benzetmeleri Iago ve Beko karakterlerine yapılan yakıştırmalarda da görürüz. Lodovico; Desdemona, Othello ve Roderigo'nun ölümüne sebep olan Iago için şu cümleyi sarf eder: "Çekin bu zehirli yılanı gözümün önünden!" (177). *Mem û Zin*'de Zin, Beko'yu yılanla benzetir: "Biz kırmızı güller, Beko dikenimizdir, Biz hazineyiz, o da bizim yılanımızdır" (384). Yine başka bir bölümde Zin öldükten sonra Hanî Zin'i inciye benzetirken Beko'yu da yılanla benzetir: "O inciyi götürüp hazineye teslim ettiler, O yılanı da ayağının dibine gömdüler" (387). Tasavvufta ve Doğu edebiyatında yılan hazine bekçisidir. Bu hazineye ulaşmak için yılan yenmek gerekir ve her halükarda yılan kötünün temsilidir (Yıldırım, 2010: 384).

Her iki karakter şeytanla özdeşleştirilir. Örneğin; Desdemona'ya iftira atıldıktan sonra Emilia kocası Iago'ya şunları söyler: "Yalan söylemişsin, lanetli, şeytani bir yalan, yemin ederim ki yalan, korkunç bir yalan" (168). Aynı sahnede kandırıldığını, ancak eşi Desdemona'yı öldürdükten sonra anlayan Othello Iago'yu yaralarken şunları söyler:

Bakıyorum ama göremedim kuyruğunu;
Zaten şeytan yalnız masallarda öyle görünür.
Fakat bir şeytansen eğer,
Ölmezsin öldürsem de.(173)

Othello'nun bıçak saldırısından yaralı kurtulan Iago, Lodovico tarafından tutuklanır ancak Othello adeta Lodovico'ya yalvararak şöyle söyler: "Lütfen bu şeytani herife, beni niçin zehirlediğini sorar mısınız" (174). Iago'ya bir şeytan benzetmesi de Lodovico tarafından yapılır. Roderigo'nun cebinden birkaç mektup çıkar bunlardan birinde de Cassio'nun nasıl öldürüleceği yazılmaktadır ve açılmamış bir de mektup bulunmaktadır. Bu olay üzerine Lodovico Othello'ya şunları söyler: "Bir tane de açılmamış mektup vardı, Roderigo bu şeytan herife yollayacakmış anlaşılır, fakat Iago erken davranıp onu öldürmüştü" (175). Iago'ya yapılan benzer şeytan tasvirleri Beko için de yapılır: "Hayırsever değildi, münafıktı, İblis gibiydi... Uğursuzlukta şeytan onun talebesi sayılırdı..." (259). Diğer bir sahnede Hanî, Beko için şöyle der: "Ta ki İblis karakterinde biri olan Bekir, ki o garaz sahibi bir habis ve fitnedir" (321). Tacdin ve Siti'nin evlendikleri gece Mir'e, Siti için yanlış bir karar verdiğini söyleyen Beko'nun bu davranışını yazar şöyle değerlendirir: "İnsanlardan öğ almak için şeytan gizlice, Bir amaç için çalıştı: Yalan ve düzmece" (260). Mem'in ölümüne sebep olan Beko'yu öldüren Tacdinise ona şöyle seslenir: "Ey habis İblis uyulması çok nedamet! Yetmez mi kopardın başıma kıyamet!" (380).

İyilik ve iyi olan şeyler edebiyatta genellikle güzel ile ilişkilendirilirken kötülük çirkinlikle özdeşleştirilmiştir. Çirkinliğin başat sembollerinin Şeytan, Lucifer ve Mephistopheles olduğunu ifade eden İtalyan yazar Umberto Eco *Çirkinliğin Arkeolojisi ve Güzelliğin Tarihi* adlı kitaplarında bu kavramları işler: "Yunan sanatının altın çağlarında bile güzel hep "ılımlılık", "uyum" ve "simetri" gibi değerlerle bağdaştırılmıştır" (2006:37). Benzer şekilde *Othello* ile *Mem û Zin*'deki iyi karakterler güzel; kötü karakterler ise çirkin olarak gösterilir. Iago çirkinliğini itiraf edercesine şunları söyler: "Cassio yaşarsa da, hem fazla yakışıklı olduğu için beni çirkin gösterecek" (150). *Mem û Zin*'in yazarı, Beko'nun nasıl görüldüğünü ayrıntılı açıklar: "Yüzü çirkindi, rengi kâbus bir dev rengiydi" (259).

Neredeye bütün dinlerin yasakladığı ve kötü bulduğu kıskançlık adeta insanın içini kemiren ve onu kötü sona götüren bir hastalıktır. Örneğin, Tolstoy için "kıskançlık, insanı alçaltan ve küçülten bir duygudur" (2015: 231). Nitekim her iki eser boyunca şer karakterler çevrelerindeki insanların mutluluklarını, başarılarını ve yaşam tarzlarını kıskanırlar. Othello kendisine yaver olarak Cassio'yu seçtikten sonra bunu hazmedemeyen Iago kendisinden daha dürüst ve başarılı olan Cassio için Roderigo'ya şunları söyler:

Kimi seçmiş dersin? Aritmetik ustası Michael Cassio!
Güzel karısıyla bile başa çıkamayan bir Floransalı,

Bir orduyu nasıl yöneteceğinden bihaber,
Savaşta olsa olsa yaşlı bir kadının anlayabileceği kadar
Anlayan bir adam. (14)

Mir'in Siti'yi Tacdin'e vermesini kıskançlığından dolayı hazmedemeyen Beko Mir'e şöyle der: "Beyim sen tam bir ölümü seçtin Siti'ye" (261).

Karakterlerin ortak olduğu diğer özellik ikiyüzlülüktür. Amaçlarına ulaşmada her türlü yalana başvuran Iago ve Beko bir taraftan iyilik yapıyor görüntüsü vermeye çalışırken gerçekte bütün güçlerini kötülük yapmak için kullanırlar. Iago Desdemona'nın Othello ile kaçtığını öğrendikten sonra Brabantio'ya Othello için şunları söyler:

Tanrı aşkına, beyefendi,
Siz şeytanın buyruğunu tercih edenlerdensiniz sanırım.
Ne ayıp; biz size yardım etmeye geliyoruz,
Siz bize haydut muamelesi ediyorsunuz.
Kızınızı Berberî bir ata teslim etmeye razı oluyorsunuz;
Torunlarınızı kişnesin, bütün akrabalarınız
Süvari atı olsun mu istiyorsunuz? (18).

Öte yandan başka bir sahnede Othello'ya Brabantio için şunları söyler: "Hakkınızda öyle ağza alınmaz laflar etti, onurunuzu lekeleyecek öyle sözler söyledi ki kendimi zor tuttum" (21).Iago, Othello ile aralarında geçen bir konuşmada "Janus aşkına" (22)ifadesini kullanır. Janus Roma mitolojisinde bir yüzü sağa bir yüzü sola bakan ikiyüzlü bir tanrıdır ve Iago'nun Janus adına yemin etmesi ilginçtir. Janus Romalıların iki yüzü olan bir tanrısıdır ve "ikiyüzlü Iago'nun tasviri için uygun bir benzetmedir" (Owens,2005: 16). Aynı şekilde *Mem û Zin* eserine baktığımız zaman Hanî, Beko'nun riyakârlığından bahsederken ikiyüzlü Belukiya'ya gönderme yapar:

Diyorlar ki köken olarak o Mergeverliydi
Beşerdi, kem söz ve salt kötülük sahibiydi
O ikiyüzlü münafık kişinin ismi Bekir idi
Belki o Belûkiya'dan daha beter biriydi. (258-259)

"Belukiya" Fitne ve bozgunculuğuyla ün yapmış efsanevi bir Yahudi'nin adıdır (Yıldırım, 2010: 259). Her iki kötü karakter için efsanelere yapılan göndermelere dikkat çeken bir benzerliktir.

Iago ve Beko'nun farklılıkları:

Iago ve Beko karakterleri birçok yönden benzerlikler gösterse de bazı açılardan farklılıklar gösterirler. Iago'nun kötülük yaparken kullandığı yöntemler Beko'nunkiyle paralellik göstermesine karşın bu kötülükleri kendi hırsı ve makam arzusu için yaptığı görülür. Othello'nun yaverlik görevini Cassio'ya vermesi üzerine Iago Cassio gibi sadık insanlar ile kendisini karşılaştırır:

Bazıları vardır ki, ömrünü efendisine diz çökmek
Ve hizmet etmekle tüketir,
Efendisinin bir dediğini iki etmez de,
Yaşlanıp iş göremez oldu mu sokağa atılır.
Böyle sadık köleleri kırbaçlamak gerek...
Bazılarıysa sadık görünür,
Görevine kendini adanmış bir kılığa bürünür;
Fakat aslında efendisini değil kendisini düşünür.
Emrinde olduğu adama hizmet gösterileri yaptıkça
Kesesini doldurur,
Yeterince kazandığıdaysa kendisi efendi olur.
İşte böylelerinin kafası iyi çalışır, ben de onlardan
biriyim. (14-15)

Mem û Zin'de ise Beko kötülük yapmayı kendine amaç edinmiş görüntüsü verir; yaptığı kötülüğü sırf kötülük için yapar ve bundan bir çıkarı yoktur. Eser boyunca herkese ihaneti söz konusudur ancak Mir'e sadıktır. Tacdin ile aralarında geçen konuşmada Mir, Beko için şöyle söyler: “ Ne kadar kardeş ise de köpek ve kapıcılar, Köpekler genellikle şefkatli ve vefalıdırlar” (259).

Iago ve Beko arasındaki en büyük farklılık, Iagoikiyüzlü yeteneği sayesinde çevresindeki insanlara kendisini iyi bir insan olarak göstermekte başarılıdır. Oyunda bunun birçok örneği mevcuttur. Örneğin; Şato'daki şölende Roderigo'yla beraber Cassio'yu kandırıp sarhoş ettiklerinde kavga çıkar ve Montana'dan sonra gelen Othello için aslını öğrenmek için böyle bir rezaleti kimin başlattığını sorar ve Iago'ya şöyle hitap eder: “Sorun nedir baylar? Dürüst Iago, nasıl da solgun görünüyorsun! Konuş, kim başlattı bunu? Lütfen cevap ver”(65).Başka bir sahnede Cassio'nun görevden alınmasına neden olduktan sonra Cassio'ya yaklaşip kendisini çok sevdiğini hatta görevine tekrar dönmesi için konuyu mutlaka Desdemona'ya açması gerektiğini söylerken Cassio'nun ağzından Iago için şu sözler dökülür: “Sana nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum. Daha içten ve daha samimi bir Floransalı tanımadım hiç”

(77).OthelloIago'dan duyduğu iftiradan sonra Desdemona'yı fahişelikle suçlar, kızar ve odayı terk eder. Othello'dan sonra içeri Iago ve Emilia girer. Gözyaşları içinde Desdemona adeta yalvararak Iago'ya şunları söyler:

Ah, sevgili Iago lütfen söyle,
Ne yapmalıyım kocamı geri kazanmak için?
Sevgili dostum, onun yanına git lütfen.
Gökteki şu güneşin ışıklarına yemin olsun ki
Onu niçin kaybettiğimi bilmiyorum... (137)

Iago insanlara iyi görünmeyi başararak onları kandırıp arkalarından komplolar kurar. Ancak *Mem û Zîn*'in hiçbir yerinde Beko'nun iyi biri olduğu zikredilmez, zira Beko'yu bütün Botan ahalisi kötü biri olarak bilir. Nitekim eserde şöyle geçer: “Uğursuzlukta şeytan onun talebesi sayılırdı, Ondan bahsedildiğinde Botan halkı utanırdı” (259).

Sonuç

Shakespeare'in ve Hanî'nin eserleri üslup olarak değerlendirildiğinde eserlerdeki şiirsellik hemen göze çarpar ve iki yazarın da kendi dillerine oldukça hâkim oldukları görülür. Her iki eserin başka hikâyelerden esinlenmiş olmaları ve metinlerarasılığın izlerinin çok açık hissedilmesi ayrıca ilginçtir. Shakespeare'in eserleri dünya çapında geniş ölçüde bilinmesine rağmen Hanî'nin eserleri daha dar bir çerçevede kalmıştır. Bu iki yazarın aşk hikâyelerini ele aldıkları bu iki önemli eserde işledikleri konular evrensel olduğu için eserler zamana meydan okurcasına günümüzde de hala büyük bir beğeniyle okunmaya devam etmektedirler. Bütün kadim kültürlerde ve günümüz dünyasında iyinin ve kötünün kavgası hep var olmuştur ve bu kavga mitolojilerde, dinlerde ve edebiyatta sıcaklığını korumuştur. Tarihin her aşamasında varlığını koruyan şer olgusu bu iki önemli eserde de kendine yer edinir.

Her iki yazarın eserleri incelendiğinde iyi karakterlerin yanında şer karakterlere de yer verildiği görülür. Bu karakterler bazen Iago gibi mevki hırslından ve bazen de Hanî'nin Beko'su gibi salt şer'i şer için yapan insanlar olarak karşımıza çıkar. Kimi zaman yazarların bu kötü karakterleri ön plana çıkardıkları izlenimi ediniriz. *Othello*'da oyunla aynı adı taşıyan başkahraman Othello'ya kıyasla kötü karakter Iago'ya daha fazla yer verildiği görülür. Benzer şekilde *Mem û Zîn*'de kötü karakter Beko'yu tasvir etmek için bu kötü karaktere beyitlerce yer verilir. Her iki yazar şer karakterleri için kötü bir son hazırlayarak adaleti ağılamaya çalışırlar. Yazarların, kötü karakterler ve onların

kötü sonları üzerinden okuyuculara bir mesaj verdikleri anlaşılır çünkü bu iki önemli eserdeki şer karakterler olumsuz özellikleri ve yaptıkları kötülükler yüzünden sadece çevrelerindeki insanların zarar vermekle kalmayıp aynı zamanda kendi sonlarını da hazırladıkları görülür.

Kaynakça

Bhattacharyya, Jibesh (2006). *William Shakespeare's Othello*, New Delhi: The Atlantic Critical Studies.

Eco, Umberto (2006). *Güzelliğin Tarihi*. Çev. Ali Cevat Akkoyunlu, İstanbul: Doğan Kitap Yayınları, 37.

Marlowe, Christopher(1995). *Doctor Faustus and Other Plays*, (Ed. David Bavington and Eric Rasmussen), New York: Oxford University Press.

Owens, Brenda (Ed.) (2005). *Othello, The Moor of Venice*. The EMC Masterpiece Series, St Paul Minnesota: EMC/Paradigm Publishing. <http://www.emcp.com/previews/AccessEditions/ACCESS%20EDITIONS/Othello.pdf>- 11.01.2015)

Özer, Mustafa. *Ahmede Xani, Hayatı ve Eserleri*. http://diyarbakirayder.com/index.php?option=com_content&view=article&id=223:ahmede-xani-hayati-ve-eserleri&catid=44:ic-birakanlar&Itemid=71– 15.02.2015)

Shakespeare, William (2014). *Othello and Titus Andronicus*. Çev. Ezgi Ovat, Ankara: Bilgitek Yayınları.

Tolstoy, Lev (2015) *Anna Karenina*. Çev. Ergin Altay, İstanbul: İletişim Yayınları, 231.

Yaşın, Abdullah (2012) *Kürt Filozofu Şeyh Ehmede Xani Hazretleri*, Ankara: Lis Yayınları 130-195.

Yıldırım, Kadri (2010) *Ehmedi Xani Mem û Zin: Çeviri ve Kavramsal Tahlil*, İstanbul: Avesta Yayınları.